

κισμού. Ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς, ζῆ καὶ κινεῖται καὶ δοῦ μέσα εἰς τὴν ζωὴ.

Τέλος, ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ὁ J. Verreaux ἐξετάζει τὸν Χοῦμμον ὡς ἀνθρωπιστὴν, καὶ κατατάσσει αὐτόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐρμηνεύσῃ διτιῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου humanismus.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περαίνει τὴν ὄλην του ἐργασίαν ὁ συγγραφεὺς. Γενικὸς πίναξ καθιστᾷ τὸ βιβλίον εὐχρηστον πολὺ. Ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως δυνάμεθα ἐν κατακλείδι νὰ τονίσωμεν, ὅτι τὸ μετὰ χειρᾶς βιβλίον ἀποτελεῖ μίαν ἀρίστην ἐργασίαν, ἡ δὲ διαπραγμάτευσις τοῦ ὅλου θέματος εἶναι τῷ ὄντι ἀριστοτεχνικὴ. Οὐδὲν κενὸν ἀφίνει εἰς τὸν ἀναγνώστην μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγνώσεως, διότι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εἰς τὸν Χοῦμμον ἀναφερόμενα, δι' ἕκαστον θέμα τὸ ὁποῖον θίγει δίδει μίαν διαφωτιστικὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐρμηνεύει πάντοτε τὰ γεγονότα τῆς ἐξεταζομένης ἐποχῆς ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ προηγηθέντα, εἴτε εἰς τὸν πνευματικὸν εἴτε εἰς τὸν πολιτικὸν ἀνήκουν ταῦτα τομέα.

Αἰτιολογεῖ καταστάσεις, ἐξηγεῖ τὰ ρεύματα, συγκρίνει ἐποχάς, χαρακτηρίζει πρόσωπα, δίδει ὠλοκληρωμένην εἰκόνα ἑκάστου θέματος.

Κ. Α. ΜΑΝΑΦΗΣ

Bybliothecae Apostolicae Vaticanae Codices manu scripti... Codices Barberiniani Graeci. Tomus I, codices 1-163. Recensuit Valentinus Capocci, Bybliothecae Vaticanae Scriptor. In Bybliotheca Vaticana MCMLVIII. — Σχ. 4^{ov}, σσ. XXXIX καὶ 330.

Πλουσιωτάτη εἰς ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἡ Βατικανὴ ἀποστολικὴ βιβλιοθήκη (ὁ ἀριθμὸς των ἀνέρχεται εἰς 2.608) καταβάλλει ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν προσπάθειαν περιγραφῆς τῶν κωδίκων τούτων καὶ δημοσιεύσεως τῶν σχετικῶν καταλόγων. Καὶ ἐπετελέσθησαν μὲν μέχρι τοῦδε πολλὰί πρόοδοι εἰς τὸν τομέα αὐτόν, πλὴν ὅμως ἱκανὸς ἀριθμὸς βατικανῶν κωδίκων ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀγνωστος, ἐλλείψει δημοσιευμένων καταλόγων.

Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης ἐκδοθέντων μέχρι σήμερον καταλόγων καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, μὴ ἐργαζόμενοι διὰ λογαριασμόν τοῦ Βατικανοῦ, προσέφεραν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν διεθνή ἐπιστήμην περιγράφοντες ἑλληνικοὺς τῆς βιβλιοθήκης κώδικας¹.

¹ Ἀναλυτικὸν πίνακα τῶν καταλόγων τούτων δύναται νὰ ἴδῃ τις εἰς τὴν ἀρίστην καὶ μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐργασίαν τοῦ Marcel Richard, Repertoire de Bibliothèques et des Catalogues de Manuscrits Grecs, deuxième édition, Paris 1958, σσ. 198 - 202.

Μερίμνη τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης ἐξεδόθησαν μέχρι σήμερον οἱ ἀκόλουθοι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν κατάλογοι, ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν: *Codices Vaticani Graeci* (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐτέραν σειρὰν τὴν περιέχουσαν τοὺς *Codices Vaticani Latini*): Τόμος πρῶτος, κώδικες 1 - 329, καταγραφέντες ὑπὸ τοῦ Ioh. Mercati καὶ Pius Franchi de' Cavalieri, Ρώμη 1923. Τόμος δεύτερος, κώδικες 330 - 603, καταγραφέντες ὑπὸ τοῦ R. Devreese, Βατικανὸν 1937. Τόμος τρίτος, κώδικες 604 - 866, καταγραφέντες ὑπὸ τοῦ R. Devreese, Βατικανὸν 1950 καὶ τέλος κώδικες 1485 - 1683 καταγραφέντες ὑπὸ τοῦ Ciro Giannelli, Βατικανὸν 1950.

Ἐκτὸς ὁμως τῶν κωδίκων, οἱ ὅποιοι ἐξ ἀρχῆς ἀνήκον εἰς τὴν Βατικανὴν βιβλιοθήκην καὶ οἱ ὅποιοι περιγράφονται εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐργασίας, κατὰ καιροὺς προσετέθησαν εἰς αὐτὴν καὶ διάφοροι ἄλλαι ἰδιωτικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συλλογαί, ὡς εἶναι π.χ. οἱ *Codices Borgiani*, *codices Chisiani*, *Codices Reginenses et Pii* κ.λ.π., περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν συνήθως ἰδιαίτεροι κατάλογοι ἐκδοθέντες ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ¹.

Μία τῶν συλλογῶν τούτων εἶναι καὶ ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν: *Codices Barberiniani*. Ἐξ αὐτῶν ἀκριβῶς τοὺς ἑλληνικοὺς περιγράφει ὁ *Valentinus Carocci* εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα κατάλογον τῶν ὑπ' ἀριθμὸν 1 - 163 Βαρβερινῶν Ἑλληνικῶν κωδίκων. Μεγίστην τῶν ὄντι συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀποτελεῖ ἡ ἔκδοσις αὕτη. Προσθέτει εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑπαρχόντων καταλόγων νέον τόμον καὶ καλύπτει διὰ τῆς ἐκδόσεώς του κενὸν ἀρκούντως μέγα, διότι μεταξὺ τῶν εἰρημένων κωδίκων περιέχονται καὶ ὠρισμένοι πολὺ ἐνδιαφέροντες. Ὑπῆρχον βεβαίως μέχρι σήμερον αἱ ἐργασίαι τοῦ *Seymour de Ricci* καὶ *H. Delehay*², ἀλλὰ ἡ πληρότης καὶ ἡ μέθοδος τῆς περιγραφῆς δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν παρούσαν.

Τοῦ καταλόγου προτάσσεται πίναξ ἐμφαίνων τὰς ἀριθμήσεις τῶν χειρογράφων, ὅταν ταῦτα ἀνήκον εἰς τὴν Βαρβερινὴν βιβλιοθήκην, καὶ τοὺς ἀντιστοιχοὺς ἀριθμοὺς, ὑπὸ τοὺς ὁποίους περιέχονται νῦν εἰς τὴν Βατικανὴν βιβλιοθήκην. Ἔπονται οἱ κανόνες, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐργάζονται πάντοτε οἱ περὶ τὰ ἑλληνικὰ τῆς βιβλιοθήκης ἀσχολούμενοι χειρόγραφα. Πρὸ τῆς περιγραφῆς δὲ τῶν 163 κωδίκων, ὑπάρχουν σελίδες τινές, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων φέρει τὸν τίτλον: *addenda et emendanda*. Δι' ἕκαστον περιγραφόμενον κώδικα ἀναγράφονται ἐδῶ συμπληρωματικὰ ἢ χρήζοντα διορθώσεως στοιχεῖα, διότι, ὡς ὁ ἴδιος ὁ *Carocci* εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἀναφέρει, ὁ κατάλογος εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1948 τυπωθῆ καὶ ὡς ἐκ τούτου μέχρι τῆς κυκλοφορήσεώς του, φυσικὸν ἦτο νὰ παρουσιασθῇ ἡ ἀνάγκη

¹ Richard, *Repertoire...*, No 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740.

² Αὐτόθι, 728, 729.

συμπληρωμάτων. Ὁ πρόλογος, ὁ πίναξ, οἱ κανόνες συντάξεως καὶ τὰ addenda et emendanda καταλαμβάνουν τὰς πρώτας 39 σελίδας (I-XXXIX).

Ἡ ἀκολουθοῦσα περιγραφή τῶν κωδίκων 1-163, πλήρως κατατοπιστική ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἀποτελεῖ ἐργασίαν ἐπιμελημένην, κοινὸν ἄλλωστε χαρακτηριστικὸν τῶν τοῦ Βατικανοῦ καταλόγων. Ἰδιαιτέρως, νομίζομεν, θὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὴν μεγίστην χρησιμότητα, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει διὰ τὸν μελετητὴν ἢ διὰ τὸ περιεχόμενον ἐκάστου κώδικος ἀναγραφή τοῦ ἐὰν εἶναι ἐκδεδομένον που, ὑπὸ ποίου, καὶ ποῦ.

Τέλος χρησιμώτατον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διὰ τὸν ἐπιστήμονα ἐρευνητὴν εἶναι καὶ τὸ παράρτημα, τὸ περιέχον: *Initia operum quae inedita vel minus nota visa sunt*. Τὸ ὅλον ἔργον κλείει εἰς γενικὸς κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν πίναξ, ἐμφαινὼν κυρίως τὰ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κωδίκων ἀπαντώμενα ὀνόματα τόπων, συγγραφέων καὶ πραγμάτων.

K. A. ΜΑΝΑΦΗΣ

Giuseppe Schirò, Ὁ Βαβλαάμ καὶ ἡ φιλοσοφία εἰς τὴν Θεσσαλονίκην κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Θεσσαλονίκη 1959, 8ο, σσ. 19 (Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀρ. 32).

Μικρὰ εἰς ἕκτασιν ἀλλὰ μεστὴ περιεχομένου ἢ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον ὀμιλία τοῦ καθηγητοῦ κ. G. Schirò ἤνοιξε μίαν σειρὰν διαλέξεων ὀργανωθειῶν ὑπὸ τοῦ Ἰδρυματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου περὶ τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα.

Δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῶμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἱστορικοφιλολογικῆς καὶ θεολογικῆς πλευρᾶς παρουσιάζει ἡ μεγαλόπολις αὕτη τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἐνα πλῆθος λογίων, ἱερωμένων καὶ πολιτικῶν ἀπαρτίζουν τὰ πρωταγωνιστοῦντα πρόσωπα, διὰ τὴν δρᾶσιν δὲ καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ἐλάχιστα εἶναι μέχρι σήμερον γνωστά.

Ὁ Βαβλαάμ, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει διὰ τῆς ὀμιλίας του αὐτῆς ὁ Schirò, ἀποτελεῖ μίαν τῶν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην δρασασῶν μορφῶν. Πρόκειται περὶ τοῦ Καλαβροῦ ἐκείνου μοναχοῦ, ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὁποίου εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦ Βυζαντίου κόσμον θὰ προκαλέσῃ ποικίλας ἀντιδράσεις καὶ ὁ ὁποῖος ἐπέπρωτο νὰ ἀναδειχθῇ εἰς τῶν κυριωτέρων ἀντιπάλων τοῦ μεγάλου Ἀθωνίτου Ἡσυχαστοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σεμινάραν περὶ τὸ 1290 καὶ νέος ὢν ἐνεδύθη τὸ